

Tham nhũng gia tăng, Mỹ đang trở thành một ‘chế độ đạo tặc’?

Nguồn: Jodi Vittori, “Is America a Kleptocracy?,” Foreign Policy, 25/03/2025.

Biên dịch: Nguyễn Thị Kim Phụng.

Mỗi khi có thay đổi lớn xảy ra, chúng ta đều tìm kiếm sự hướng dẫn. Sẽ có những lối sống mới và những kỳ vọng mới cho tương lai. Và bối cảnh tham nhũng đang phát triển nhanh chóng ở Mỹ cũng không phải là ngoại lệ.

Chiến thắng trong cuộc bầu cử tổng thống Mỹ của Donald Trump vào tháng 11 năm ngoái và những thay đổi về thể chế và nhân sự được đẩy nhanh kể từ khi ông nhậm chức đã buộc người Mỹ phải bước vào một lãnh địa chính trị mới. Cụ thể hơn, các thể chế và chuẩn mực chống tham nhũng đang bị phá vỡ. Tổng Chương lý Pam Bondi đã ra lệnh cho Bộ Tư pháp ưu tiên các vụ án liên quan đến các băng đảng tội phạm, đồng thời đóng cửa Lực lượng đặc nhiệm KleptoCapture và Sáng kiến Thu hồi Tài sản Kleptocracy [là các nỗ lực nhắm vào các nhân vật tham nhũng người nước ngoài]. Bản thân Trump cũng đã ra lệnh tạm dừng các cuộc điều tra mới và dừng thực thi Đạo luật Chống Tham nhũng Nước ngoài trong sáu tháng.

Dù những diễn biến đó tập trung vào các doanh nghiệp Mỹ tham nhũng ở nước ngoài thay vì trong nước, các chuẩn mực chống tham nhũng khác cũng đang phải chịu áp lực nhanh chóng và đáng kể. Chính quyền Trump đã sa thải ít nhất 17 Tổng Thanh tra – những vị trí được lập ra sau vụ bê bối Watergate như một cơ chế độc lập để kiểm tra tình trạng quản lý yếu kém và lạm dụng quyền lực trong các cơ quan chính phủ – cùng một số nhân viên cấp cao khác của Bộ Tư pháp. Tổng thống cũng ban hành một sắc lệnh hành pháp làm suy yếu tính độc lập của các cơ quan như Ủy ban Thương mại Liên bang và Ủy ban Chứng khoán và Giao dịch, cả hai đều có vai trò quan trọng trong việc phát hiện và trừng phạt tham nhũng.

Đối với một số người, những thay đổi này vượt ra ngoài những thay đổi thông thường về chính sách đi kèm với một chính quyền mới. Chúng thậm chí còn đòi hỏi một vốn từ vựng mới. Ví dụ, có rất ít người từng nghe đến từ kakistocracy (một xã hội do những công dân kém phù hợp hoặc kém năng lực nhất quản lý) cho đến khi nó được Economist chọn làm từ của năm 2024. Giới chuyên gia đã gọi các giám đốc điều hành công nghệ ngồi ở hàng ghế đầu trong lễ nhậm chức của Trump là những nhà đầu sỏ mới của nước Mỹ. Trong bài phát biểu từ biệt trước toàn dân, Tổng thống Joe Biden đã cảnh báo rằng “một chế độ đầu sỏ đang hình thành ở Mỹ.” Sang tháng 2, Thượng nghị sĩ Bernie Sanders đã đưa ra một mô tả thậm chí còn thảm khốc hơn khi ông nói rằng chính quyền Trump đang “đưa đất nước này tiến rất nhanh đến chế độ đạo tặc.” Những thuật ngữ này có nghĩa là gì, cả về lý thuyết lẫn thực tế? Và liệu có thuật ngữ nào trong số này có thể được dùng để mô tả chính xác trật tự chính trị đang hình thành ở Mỹ?

Định nghĩa đầu tiên cần đưa ra là về chính tham nhũng. Tham nhũng (corruption) là nền tảng của các chế độ được xem là đối lập với người Mỹ và truyền thống của người Mỹ, nhưng gần đây, nó đã thường xuyên được nhắc đến trên khắp phổ chính trị. “Tôi tranh cãi với tuyên bố rằng chính phủ tham nhũng – và thực tế là nó rất tham nhũng,” Trump phát biểu trong một lần xuất hiện cùng cố vấn Elon Musk tại Nhà Trắng vào tháng 2. Thật vậy, việc loại bỏ tham nhũng trong cái gọi là bộ máy “nhà nước ngầm” là một trong những mục tiêu mà Musk đặt ra cho Bộ Hiệu quả Chính phủ (DOGE), được thành lập thông qua một sắc lệnh hành pháp vào tháng 1. Trong số các cáo buộc, Musk tuyên bố nhóm của ông ở DOGE đã xác định “những kẻ lừa đảo có tiếng” nhận tiền từ chính phủ liên bang, cũng như một số người trong bộ máy hành chính, kể cả ở Cơ quan Phát triển Quốc tế Mỹ (USAID), đã nhận “tiền lại quả.”

Có lẽ chẳng một ai dám nói rằng gian lận và lãng phí không hề có trong chi tiêu của chính phủ liên bang. Năm ngoái, Văn phòng Trách nhiệm Giải trình của Chính phủ Mỹ ước tính rằng chính phủ liên bang đã bị thiệt hại từ 233 tỷ đến 521 tỷ đô la mỗi năm do gian lận, và các cơ quan đã chi trả sai quy định khoảng 2,7 nghìn tỷ đô la trong 20 năm qua. Đây là những con số rất lớn, như thường thấy ở bất kỳ tổ chức nào chi hơn 6 nghìn tỷ đô la mỗi năm. Nhưng liệu những trường hợp gian lận được ghi nhận trong chính phủ Mỹ có thực sự đạt đến mức độ tham nhũng không?

Dù không có một định nghĩa chung về tham nhũng, nhưng theo một trong những định nghĩa phổ biến nhất, do nhóm vận động Minh bạch Quốc tế đưa ra, thì tham nhũng là “lạm dụng quyền lực được giao phó để trục lợi cá nhân.” Vậy nên, để Musk sử dụng thuật ngữ này theo đúng nghĩa liên quan đến USAID, ông sẽ phải chứng

minh cách các nhân viên hoặc nhà thầu của USAID sử dụng các thẩm quyền được cấp cho họ để đạt được lợi ích cá nhân, chẳng hạn như bằng cách nhận hối lộ hoặc quà tặng để đổi lấy việc cấp các hợp đồng béo bở. Việc nhận khoản tiền lương chính thức được chính phủ ủy quyền để thực hiện các chính sách trong mô tả công việc của một người không được tính là “lạm dụng quyền lực được giao phó” hoặc “lợi ích cá nhân” và do đó sẽ không đủ điều kiện để bị cho là tham nhũng.

Có nhiều loại tham nhũng khác nhau. Hiện nay, loại đáng lo ngại nhất là tham nhũng lớn. Tham nhũng lớn là khi các tổ chức công bị các mạng lưới tinh hoa cầm quyền chiếm đoạt để đánh cắp tài nguyên công cho lợi ích riêng của họ. Nó bao gồm nhiều hoạt động đa dạng từ hối lộ, tổng tiền, gia đình trị, thiên vị, bẻ phái, gian lận tư pháp, gian lận kế toán, gian lận bầu cử, gian lận dịch vụ công, biển thủ công quỹ, mua chuộc ảnh hưởng và xung đột lợi ích.

Việc dỡ bỏ các hệ thống bảo vệ chống lại tham nhũng làm dấy lên lo ngại rằng chính quyền Trump có thể đang mở đường cho tham nhũng lớn trong tương lai. Hạ nghị sĩ Mark Pocan đã chỉ trích rằng tình huống hiện tại của Musk, một nhân viên chính phủ đặc biệt có hợp đồng liên bang – ít nhất 52 hợp đồng đang được thực hiện, với bảy cơ quan chính phủ – là “chín mười cho tham nhũng” và có kế hoạch đưa ra một dự luật nhằm cấm các nhân viên chính phủ đặc biệt như Musk, người đã quyên góp ít nhất 277 triệu đô la để ủng hộ Trump và các đảng viên Cộng hòa khác trong cuộc bầu cử năm ngoái, nhận được các hợp đồng như vậy. Trong một bài xã luận trên tờ New York Times vào tháng 2, năm cựu Bộ trưởng Tài chính đã bày tỏ lo ngại về việc “các tác nhân chính trị” từ DOGE có quyền truy cập vào hệ thống thanh toán của Mỹ. Họ viết rằng quyền truy cập này gây nguy hiểm cho an ninh của một hệ thống trước đây chỉ do các viên chức phi đảng phái xử lý, nhằm ngăn chặn việc làm giàu cho cá nhân hoặc đảng phái. (Hồi tháng 2, Musk nói với người dẫn chương trình podcast Joe Rogan rằng các nhân viên của DOGE “phải trải qua cùng một quá trình kiểm tra lý lịch mà những nhân viên liên bang đó đã trải qua.”)

Ngược lại với tham nhũng lớn là tham nhũng vặt, mà người dân thường gặp phải khi bị yêu cầu đưa hối lộ hoặc các ưu đãi khác ở những nơi như bệnh viện, trường học, và sở cảnh sát. Dù văn hóa đại chúng tràn ngập những câu chuyện về cảnh sát và công chức tham nhũng, chẳng hạn như trong loạt phim The Sopranos, nhưng hầu hết người Mỹ đều chưa từng trải qua việc phải đưa thêm một chút gì đó để được gia hạn giấy phép lái xe hoặc đăng ký cho con vào trường công lập địa phương. Tuy nhiên, như câu nói thành ngữ nhà dột từ nóc, khi tham nhũng lớn gia tăng, thì các quan chức cấp dưới có thể cảm thấy được khuyến khích để đòi hối lộ theo những cách mới đối với nhiều người Mỹ.

Chế độ đạo tặc (kleptocracy) đã đưa nạn tham nhũng – kể cả tham nhũng lớn – lên một tầm cao mới. Không có một định nghĩa cụ thể nào về chế độ đạo tặc ngoài định nghĩa “sự cai trị của quân đạo tặc.” Cũng giống như tham nhũng lớn, chế độ đạo tặc bao gồm các mạng lưới tinh hoa được tích hợp chặt chẽ trong các thể chế chính trị, kinh doanh, văn hóa, xã hội, và tội phạm tham gia vào các hành vi hối lộ, tổng tiền, và các hành động phá hoại khác. Nhưng các đặc điểm bổ sung đã khiến chế độ đạo tặc nổi bật hơn cả tham nhũng lớn.

Đầu tiên, tham nhũng lớn trong chế độ đạo tặc là có tính hệ thống, được kết nối sâu rộng, và tự củng cố. Việc thiết lập một kế hoạch tham nhũng phức tạp và mang lại lợi nhuận béo bở là một chuyện, nhưng việc chuyển đổi các thể chế để duy trì nhiều đường dây tham nhũng lớn thông qua nhiều mạng lưới trong nhiều năm hoặc nhiều chục năm là một cấp độ năng lực đạo tặc hoàn toàn khác.

Thứ hai, hậu quả của chế độ đạo tặc sẽ bóp méo các kết quả chính trị và kinh tế xã hội dài hạn. Các kế hoạch tham nhũng lớn có thể giúp giới tinh hoa tích lũy hàng tỷ đô la, nhưng nếu chúng xảy ra trong một nền kinh tế đủ lớn, chúng có thể không nhất thiết tác động nhiều đến dân thường. Tuy nhiên, với một chế độ đạo tặc, sự bóp méo là quá lớn đến mức dân thường cũng không thể bỏ qua những tác động đến cuộc sống của họ.

Thứ ba, trong các chế độ không phải đạo tặc, các vụ bê bối tham nhũng lớn có thể gây sốc lương tâm và chiếm lĩnh các tit báo vì chúng không phải là điều bình thường. Nhưng tham nhũng lớn trong chế độ đạo tặc không phải là một sự bất thường, mà thay vào đó, là mục đích thống nhất và chức năng cốt lõi của nhà nước. Các vụ bê bối xảy ra quá nhanh, quá rộng, và quá lớn đến mức nhiều người dân cảm thấy bất lực khi phản ứng.

Giới tinh hoa chủ chốt – thường được gọi là đầu sỏ (oligarch) – đóng vai trò quan trọng trong chế độ đạo tặc. Đầu sỏ bắt nguồn từ các từ Hy Lạp cổ oligoi (“ít”) và arkhein (“cai trị”). Aristotle mô tả đầu sỏ là “khi những người có tài sản nắm giữ chính quyền trong tay.” Theo định nghĩa của Aristotle, để được xem là đầu sỏ, những người giàu có cần phải có khả năng tác động đến chính quyền để bảo vệ sự giàu có và quyền lực của họ, qua đó gây tổn hại đến số đông dân chúng.

Dù thuật ngữ này thường gắn liền với những người trong cuộc cực kỳ giàu có, là thành viên trong vòng tròn thân cận của Tổng thống Nga Vladimir Putin, một số học giả lập luận rằng những người được mô tả là “đầu sỏ” Nga không đáp ứng được định nghĩa này về mặt kỹ thuật, vì dù những cá nhân này rõ ràng có rất nhiều tiền, nhưng hầu hết lại không có nhiều ảnh hưởng thực sự đối với các vấn đề trong nước hoặc đối ngoại. Học giả Ilya Zaslavskiy thay vào đó gọi họ là “đầu sỏ Điện Kremlin” (kremligarchs) để biểu thị khối tài sản khổng lồ cùng sự thiếu vắng ảnh hưởng chính trị thực sự của họ.

Chế độ đạo tặc dân chủ lại là một mô hình quyền lực chính trị khác. Ở Hungary, đảng cầm quyền Fidesz dưới thời Thủ tướng Viktor Orban đã có thể củng cố quyền kiểm soát đối với quốc hội, tòa án, bộ máy hành chính, và phương tiện truyền thông. Cựu Đại sứ Mỹ tại Hungary, David Pressman đã tóm tắt hệ thống của Hungary là “sự chấp nhận tham nhũng hư vô.” Ví dụ, các công ty có liên hệ với gia đình của Orban và những người trong vòng tròn thân cận của ông nhận được các cơ hội sinh lợi cực kỳ ưu đãi cho các hợp đồng mua sắm của chính phủ, trong khi những công ty bên ngoài vòng tròn ấy bị hạn chế khả năng hoạt động. Cùng lúc đó, dù là một nước nằm ở trung tâm châu Âu, nhưng báo chí Hungary bị giới hạn rất nhiều, đến mức một trong những đài phát thanh độc lập cuối cùng của nước này đã buộc phải ngừng phát sóng vào năm 2021.

Tất cả các chế độ đạo tặc đều có những đặc điểm riêng, và một chế độ đạo tặc của Mỹ, nếu có, sẽ hoạt động khác với những chế độ như vậy ở Hungary, Iran, Nga, Ả Rập Saudi, Các Tiểu vương quốc Ả Rập Thống nhất, hoặc Venezuela. Tuy nhiên, các chế độ đạo tặc cũng có những đặc điểm chung, và có những dấu hiệu cho thấy một hình thức “đạo tặc kiểu Mỹ” độc đáo đang dần xuất hiện.

Mark Zuckerberg, nhà sáng lập Amazon Jeff Bezos, CEO Alphabet Sundar Pichai, và tỷ phú công nghệ Elon Musk đứng cùng nhiều vị khách khác tại lễ nhậm chức của Tổng thống Mỹ Donald Trump tại Điện Capitol ở Washington vào ngày 20/01. © Shawn Thew/Getty Images

Để phân loại cách thức hoạt động của chế độ đạo tặc ở các quốc gia khác nhau, học giả Michael Johnston đã xác định bốn hội chứng tham nhũng chính, và Mỹ nằm trong

nhóm mà ông gọi là Thị trường Ảnh hưởng (Influence Markets) – những quốc gia dẫn đầu thế giới về quản trị tốt dân chủ.

Không quốc gia nào được xem là Thị trường Ảnh hưởng từng trở thành một chế độ đạo tặc hoàn toàn. Trong một Thị trường Ảnh hưởng, tham nhũng vật rất hiếm xảy ra, và các trường hợp tham nhũng lớn có thể dẫn đến án tù, luật pháp mới, và thất bại bầu cử, dù thường có tranh cãi đáng kể về những gì nên được xem là vận động hành lang hoặc đóng góp chiến dịch hợp pháp so với tham nhũng trắng trợn. Các quốc gia này thể hiện các chuẩn mực dân chủ mạnh mẽ, bảo vệ các quyền tự do cá nhân, ủng hộ nhân quyền, đồng thời có các tòa án độc lập và các cơ quan thực thi pháp luật khác. Nhà nước được quản lý thông qua một nền công vụ tương đối trong sạch, chuyên nghiệp và phi chính trị.

Mỹ là quốc gia Thị trường Ảnh hưởng nổi trội trong hệ thống quốc tế. Nước này tự hào có đồng tiền dự trữ của thế giới và một trong những nền kinh tế mạnh nhất cùng quân đội lớn nhất. Các thể chế và chuẩn mực chống tham nhũng – như được hiểu vào thời điểm đó – đã được các Nhà Lập quốc ghi vào Hiến pháp hoặc

được thiết lập ngay sau đó, bao gồm hệ thống kiểm chế đối trọng, các điều khoản về thù lao, Tuyên ngôn Nhân quyền, và các yêu cầu rằng các nghị sĩ phải sống ở các khu vực và bang mà họ đại diện. Năm 1977, Mỹ thậm chí còn trở thành quốc gia đầu tiên đưa việc hối lộ các chính trị gia của quốc gia khác thành việc làm bất hợp pháp, thông qua Đạo luật Chống Tham nhũng Nước ngoài, mà Trump đã ra lệnh tạm dừng thực thi.

Không có mô hình lịch sử nào cho những gì xảy ra khi một cường quốc đồng thời là một Thị trường Ảnh hưởng trở thành chế độ đạo tặc. Nếu nước Mỹ chuyển hướng sang chế độ đạo tặc, một số ít người chiến thắng sẽ được hưởng lợi rất lớn. Bất bình đẳng không phải điều gì mới mẻ và một số nghiên cứu đã chỉ ra rằng khả năng thăng tiến về mặt xã hội ở Mỹ đã suy giảm suốt nhiều năm. Nhưng việc nghiêng về chế độ đạo tặc và ít có kiểm chế đối trọng hơn sẽ làm trầm trọng thêm xu hướng đáng báo động này. Vào năm 2023, có 1.050 tỷ phú ở Mỹ, với tổng tài sản gần 5 nghìn tỷ đô la. Vào quý 3 năm 2024, 1% người Mỹ giàu nhất đã nắm giữ 49,23 nghìn tỷ đô la tài sản hộ gia đình, trong khi 50% người nghèo nhất chỉ nắm giữ 3,89 nghìn tỷ đô la. Dưới một chế độ đạo tặc kiểu Mỹ, số lượng tỷ phú có thể sẽ còn tăng lên cùng với khối tài sản vốn đã khổng lồ của 1% người giàu nhất.

Trong một chế độ đạo tặc, quyền tiếp cận chính sách ưu đãi và nạn tham nhũng trắng trợn của các đầu sỏ đồng nghĩa là giá mua sắm tăng cao, các dịch vụ công tiếp tục bị tư nhân hóa, và các khoản phí nhỏ nhất xuất hiện tràn lan. Kết quả là, nhiều tuyến đường công cộng trở thành đường thu phí và nhiều doanh nghiệp từ hăng hàng không đến khách sạn đến thẻ tín dụng có thể tung ra hàng loạt các khoản phí và phụ phí. Nỗ lực đóng cửa Cục Bảo vệ Tài chính Người tiêu dùng của chính quyền Trump và việc chấm dứt công tác điều tra của cơ quan này có lẽ chính là một điềm báo.

Vì các đầu sỏ có thể tránh thuế nhiều hơn, nên gánh nặng thuế sẽ đè lên vai người nghèo và tầng lớp trung lưu. Thuế quan là điển hình cho xu hướng này, vì chúng là loại thuế chủ yếu do người tiêu dùng, chứ không phải nhà cung cấp, phải trả. Giá tăng do thuế quan đối với thực phẩm sẽ ảnh hưởng đặc biệt nặng nề đến người nghèo. Cụ thể, nhóm có thu nhập thấp nhất trong các hộ gia đình ở Mỹ đã chi 33% thu nhập sau thuế cho thực phẩm vào năm 2023, so với nhóm giàu nhất, chỉ chi 8%.

Các chương trình an sinh xã hội – đặc biệt là dành cho những công dân nghèo nhất của một quốc gia – sẽ ngày càng bị thu hẹp, cắt kinh phí, hoặc thậm chí là xóa bỏ hoàn toàn trong một chế độ đạo tặc. Ngân sách Hạ viện mới được thông qua gần đây đã đề xuất gia hạn các khoản cắt giảm thuế năm 2017 của Trump, vốn chủ yếu mang lại lợi ích cho người giàu, theo đó sẽ cắt giảm 2 nghìn tỷ đô la chi tiêu trong 10 năm, bao gồm 880 tỷ đô la cắt giảm do Ủy ban Hạ viện giám sát tài trợ Medicare và Medicaid quyết định. Những bình luận gần đây của Bộ trưởng Thương mại Howard Lutnick, người bản thân cũng rất giàu có, rằng An sinh Xã hội, Medicaid, và Medicare là “sai lầm” là một dấu hiệu đáng lo ngại khác. Trump không phải là tổng thống Đảng Cộng hòa đầu tiên cân nhắc đến việc cắt giảm các chương trình này, nhưng những động thái ban đầu – bao gồm đề xuất cắt giảm hàng trăm hợp đồng của Bộ Cựu chiến binh – cho thấy việc cắt giảm của chính quyền này có thể sâu rộng hơn những người tiền nhiệm của họ.

Các thể chế bị chính trị hóa, đặc biệt là cơ quan hành pháp, là điều cần thiết để duy trì chế độ đạo tặc. Như cựu độc tài Peru Óscar Benavides đã nói, “Đối với bạn bè của tôi, mọi thứ; đối với kẻ thù của tôi, pháp luật.” Ví dụ, các công ty Venezuela và Nga biết rằng việc đứng lên chống lại chính phủ sẽ dẫn họ đến cảnh sát thuế, các hóa đơn thuế khủng khiếp, và phá sản, khiến việc vũ khí hóa cơ quan thuế trở thành mối đe dọa đối với tất cả mọi người. Đây là điều mà Tổng thống Richard Nixon hiểu khi ông cung cấp cho ủy viên Sở Thuế vụ Liên Bang (IRS) của mình một “danh sách kẻ thù” gồm khoảng 200 đảng viên Dân chủ để kiểm toán, với ý định rằng họ sẽ bị điều tra và một số thậm chí bị bỏ tù. Vị ủy viên sau đó đã cắt danh sách này đi, thay vì tiến hành kiểm toán. Tuy nhiên, việc ủy viên IRS tạm quyền rời đi gần đây và việc sa thải 6.700 nhân viên thử việc trong mùa thuế, cũng như những nỗ lực của DOGE nhằm tiếp cận thông tin của IRS và những người nộp thuế khác, là những dấu hiệu cảnh báo về sự chính trị hóa như vậy.

Trong tương lai, các sắc lệnh và chính sách hành pháp khác, nếu được thực hiện, có thể đẩy Mỹ tiến gần hơn đến chế độ đạo tặc. Quan trọng nhất trong số này là Biểu F (hiện được gọi là Biểu Chính sách/Nghề nghiệp), được chính quyền Trump đầu tiên đưa ra vào tháng 10/2020. Nó đã bị Biden thu hồi và sau đó được tái lập thông qua một sắc lệnh hành pháp vào ngày đầu tiên trong nhiệm kỳ thứ hai của Trump. Sắc lệnh hành pháp này cho phép tái phân loại công chức vào nhóm việc làm với ít sự bảo vệ công việc hơn, theo đó làm suy yếu

150 năm cải cách ngành công vụ. Việc thực hiện nó sẽ đưa nước Mỹ trở lại hệ thống bồi nhiệm theo phe cánh (spoils system) từng thịnh hành vào thế kỷ 19.

Kết quả của những sắc lệnh và chỉ thị hành pháp khác nhau này, cũng như các lựa chọn nhân sự đáng ngờ, một Bộ Tư pháp bị cản trở, các cơ quan độc lập bị suy yếu, và việc cắt giảm kinh phí và tước quyền lợi của công chức là việc những người muốn biến đổi các thể chế liên bang Mỹ vì lợi ích cá nhân của họ đang ở vị trí có quyền lực để làm như vậy. Hơn nữa, việc nhanh chóng khởi xướng tất cả những nỗ lực này khiến các tiểu bang, tòa án, xã hội dân sự, và báo chí khó có thể phản ứng hiệu quả; đây chính là việc triển khai mệnh lệnh nổi tiếng của Steve Bannon, cựu cố vấn của Trump, về việc “nhấn chìm mọi thứ trong đồng phân.”

Các nhà báo trong một chế độ đạo tặc bị hạn chế hơn nữa vì luật phỉ báng có thể bị bóp méo để những người có quyền lực dễ dàng trình lên các vụ kiện chiến lược chống lại giới truyền thông, xã hội dân sự, hoặc thậm chí là những công dân bình thường dám báo cáo về hành vi sai trái để bịt miệng họ. Phản ứng của Musk và chính quyền đối với các báo cáo xác định danh tính nhân viên DOGE là một ví dụ mờ mịt. Dòng quan điểm cũng có thể được kiểm soát theo những cách khác. Trong khi quyền sở hữu Washington Post của người sáng lập Amazon Jeff Bezos hoặc quyền sở hữu mạng X của Musk thường nhận được nhiều sự chú ý, thì quyền sở hữu của phe bảo thủ đối với các đài truyền thông địa phương trên khắp Mỹ, chẳng hạn như mạng lưới gần 200 đài của Sinclair, khiến chúng trở thành một phương tiện quan trọng để định hình thông điệp ủng hộ Trump. Trong một thế giới toàn cầu hóa, các phương tiện truyền thông chất lượng cao – và thường là thượng lưu – sẽ vẫn có sẵn cho những người có tiền, thời gian, và sự sẵn lòng tiếp cận nó. Như Sergei Guriev và Daniel Treisman đã lưu ý trong cuốn sách Spin Dictators của họ, việc có sẵn phương tiện truyền thông chứng minh rằng chế độ này thực sự không phải là chuyên chế, đồng thời biến giới tinh hoa toàn cầu, những người đọc báo chí quốc tế, thường phải trả phí, thành vật tế thần.

Kể từ phán quyết của vụ Tổ chức Công dân Mỹ kiện Ủy ban Bầu cử Liên bang (Citizens United vs FEC) năm 2010, cho phép dòng tiền đen không giới hạn chảy vào các chiến dịch tranh cử liên bang, những gì cấu thành nên “tham nhũng” cho mục đích pháp lý đã bị giới hạn rất nhiều. Tuy nhiên, phán quyết đáng lo ngại nhất gần đây là vụ Trump kiện Nước Mỹ (Trump v. United States, 2024), trong đó đã trao cho tổng thống quyền miễn trừ đáng kể miễn là hành động của ông theo một cách nào đó có liên quan đến các hành động chính thức. Phán quyết này cũng hạn chế những hành động của tổng thống có thể bị điều tra. Kết hợp với khả năng ân xá cho những người liên quan đến các vụ án cấp liên bang, Trump và bất kỳ tổng thống tương lai nào cũng có rất nhiều quyền tự do pháp lý để uốn nắn chính phủ Mỹ theo ý muốn của mình.

Musk và Trump đứng trước một chiếc Tesla Cybertruck trong một cuộc họp báo bên ngoài Nhà Trắng ở Washington vào ngày 11/03. © Mandel Ngan/AFP qua Getty Images

Việc Trump ân xá cho “người hùng của giáo phái tiền điện tử” Ross Ulbricht – kẻ điều hành một chợ ma túy trên darknet và đã bị kết án tù chung thân không có khả năng được ân xá – và việc chính quyền nhiều khả năng đã gây áp lực lên Romania để cho phép Andrew và Tristan Tate – những người đang bị điều tra hình sự ở Romania về tội buôn người và rửa tiền, cùng nhiều cáo buộc khác – trở về Mỹ, là những dấu hiệu đáng ngại. Khi được hỏi, Trump nói rằng ông không biết gì về quyết định của Romania về việc dỡ bỏ lệnh cấm đi lại. (Việc Chương lý Florida mở cuộc điều tra đối với hai anh em Tate mới hồi hương, những người phủ nhận mọi cáo buộc nhắm vào mình, là một dấu hiệu hứa hẹn hơn.) Các sắc lệnh hành pháp của Trump nhắm vào hai công ty luật, một trong số đó đại diện cho cựu công tố viên đặc biệt Jack Smith, càng làm suy yếu pháp quyền.

Bất chấp những lời hứa giải phóng thị trường, chế độ đạo tặc phải can thiệp đáng kể vào nền kinh tế. Xét cho cùng, người ta không thể đảm bảo rằng lợi ích kinh tế sẽ đến tay các nhóm được ưu ái nếu thị trường được tự do hoạt động. Ví dụ, ở một quốc gia được quản lý tốt, hợp đồng mua sắm sẽ thuộc về công ty có giá thầu tốt nhất và có thành tích thực hiện công việc. Nhưng trong một chế độ đạo tặc, hầu hết các hợp đồng mua sắm đều thuộc về những người trong mạng lưới phù hợp hoặc những người đã trả đúng khoản hối lộ, chứ không phải những người có trình độ cao nhất.

Ví dụ được ghi nhận rõ nhất về việc nhà nước đạo tặc chiếm đoạt nền kinh tế là ở Nam Phi, nơi một ủy ban tư pháp phát hiện ra rằng cựu Tổng thống Jacob Zuma và các quan chức nhà nước khác đã làm việc với gia đình Gupta để đảm bảo rằng các công ty của họ sẽ nhận được các hợp đồng béo bở với chính phủ và các công ty thuộc sở hữu nhà nước, để đổi lấy việc tuyển dụng các thành viên và bạn bè của gia đình Zuma. Các hợp đồng với giá quá cao đã hút hàng chục tỷ đô la ra khỏi nền kinh tế và để lại một lỗ hổng lớn trong ngân sách liên bang. Trong số những tàn dư của nạn tham nhũng và thối nát còn sót lại kể từ khi Zuma từ chức vào năm 2018 là mạng lưới điện quốc gia bị hủy hoại, do đó cũng làm suy yếu tăng trưởng kinh tế nói chung.

Về khía cạnh này, Mỹ hoàn toàn khác với Nam Phi. Và trong quá khứ, nước này thường không đạt được lý tưởng của mình nhưng vẫn không từ bỏ vị thế là một nền dân chủ tự do. Tuy nhiên, người Mỹ có thể tự đánh giá liệu họ có đang sa vào chế độ đạo tặc hay không chỉ bằng cách quan sát xem giá trị tài sản ròng và mạng lưới quan hệ của họ có ngày càng quyết định quyền lợi và khả năng tiếp cận dịch vụ của họ hay không.

Bởi vì Mỹ vốn dĩ đã là quốc gia bất bình đẳng nhất trong Tổ chức Hợp tác và Phát triển Kinh tế, nên cuộc sống của những người giàu có trong một chế độ đạo tặc phần lớn sẽ tiếp tục như trước đây – hoặc thậm chí còn tốt hơn trước. Họ có thể ẩn mình sau lực lượng an ninh tư nhân và các cộng đồng có tường bao quanh. Con cái họ có thể theo học các trường tư thực chất lượng cao, và có thể chơi quần vợt và bóng đá tại các câu lạc bộ thể thao tư nhân. Bảo hiểm y tế và chăm sóc sức khỏe hầu hết đã có sẵn cho những người có thể trả tiền hoặc có chủ lao động sẵn sàng trả tiền. Một số cộng đồng giàu có sẽ có thể duy trì lực lượng cảnh sát, cứu hỏa, và các dịch vụ xã hội chất lượng cao. Đối với những người không có khả năng chi trả hoặc không tinh cờ sống hoặc làm việc tại hoặc gần những vùng ngoại ô may mắn này, các dịch vụ công vụn vặt còn có sẵn cho họ, và cả an ninh công cộng, sẽ tiếp tục suy giảm.

Một phe đối lập đoàn kết chống lại các nhà đầu sỏ là mối đe dọa lớn nhất của chế độ đạo tặc, vì vậy họ phải duy trì chiến lược chia để trị. Trong cuộc bầu cử tổng thống năm 2024, Trump đã tăng tỷ lệ cử tri gốc Phi và gốc Mỹ Latinh của mình lên, và hầu như không thay đổi với cử tri da trắng, khiến một số chuyên gia mô tả rằng sự phân cực đang giảm dần. Nhưng nhiều quyết định ban đầu của Trump dường như lại được thiết kế để thổi bùng lại sự phân cực. Ví dụ, việc ân xá hàng loạt cho hơn 1.500 người bị buộc tội liên quan đến vụ tấn công Điện Capitol vào ngày 06/01/2021 dường như không nhằm mục đích đoàn kết đất nước. Cuộc thanh trừng đang diễn ra đối với các nhà lãnh đạo quân sự, với một số vụ sa thải dường như có liên quan đến các nỗ lực về đa dạng, công bằng, và hòa nhập, càng gây chia rẽ hơn nữa. Đặc biệt đáng chú ý là việc sa thải Chủ tịch Hội đồng Tham mưu trưởng Liên quân, Tướng Charles Q. Brown Jr., cùng với Tham mưu trưởng Hải quân, Phó Tham mưu trưởng Không quân, và các luật sư hàng đầu của Lục quân, Không quân, và Hải quân. Các tướng lĩnh đã từng bị sa thải trước đây, kể cả bởi các Tổng thống Harry Truman và Barack Obama, nhưng trong trường hợp của Brown, không có lý do rõ ràng hoặc hiệu suất kém rõ ràng nào để làm nguyên nhân sa thải. Nhưng Bộ trưởng Quốc phòng Pete Hegseth trước đó đã đặt câu hỏi liệu Brown, một người gốc Phi, có nhận được vị trí của mình vì màu da của ông hay không.

Vẫn còn phải chờ xem liệu những hành động kiểu này, được thực hiện hàng loạt, có tạo nên một chế độ đạo tặc toàn diện hay không. Nhưng điều chắc chắn là chế độ đạo tặc là một chiến lược có chủ đích, chứ không phải là một cơ hội tình cờ. Không có cái gọi là “chế độ đạo tặc ngẫu nhiên.” Do đó, các nghiên cứu về giải trừ chế độ đạo tặc cho thấy thời điểm tốt nhất để xóa bỏ chế độ đạo tặc khỏi một xã hội là bất cứ khi nào các quy tắc và thể chế của xã hội đó đang thay đổi, điều hiện đang xảy ra ở Mỹ. Thông thường, một cửa sổ giải trừ chế độ đạo tặc sẽ mở ra trong tối đa hai năm, nhưng tình hình ở Mỹ đang diễn ra quá nhanh đến mức thời gian có thể chỉ là vài tháng chứ không phải vài năm để phản ứng.

Hành động của xã hội dân sự thông qua tòa án là động thái phản công hiệu quả nhất cho đến nay. Các tổ chức như Tiến lên Dân chủ (Democracy Forward), một liên minh các nhóm xã hội dân sự quản trị tốt, đã đệ đơn kiện thay mặt cho các cựu chiến binh, giáo viên, và quyền của công dân bình thường. Tương tự, các tiểu

bang – đặc biệt là các tiểu bang xanh, ủng hộ đảng Dân chủ – đã đệ đơn kiện, bao gồm một vụ kiện cáo buộc rằng thẩm quyền của DOGE do Trump cấp là vi hiến.

Người dân trên khắp thế giới đã chiến đấu chống lại các mạng lưới đạo tặc, thường là thành công. Điều đó có nghĩa là có một kho tàng các bài học về giải trừ chế độ đạo tặc được rút ra để những người Mỹ quan tâm có thể áp dụng như một phần của việc phát triển các chiến lược và chiến thuật của riêng họ. Hướng dẫn Giải trừ Chế độ Đạo tặc của USAID được đánh giá là bản tổng hợp tốt nhất về cách giải trừ chế độ đạo tặc ở một quốc gia; nó đã xem xét các nghiên cứu điển hình về giải trừ chế độ đạo tặc cả thành công lẫn không thành công từ khắp nơi trên thế giới để tìm ra các chiến lược hữu ích nhất. Dù tài liệu không còn trực tuyến nữa, nhưng cộng đồng chống tham nhũng đang nỗ lực để công chúng có thể tiếp cận lại tài liệu này. Nhưng nó không phải là hướng dẫn duy nhất. Srdja Popovic đã giúp thành lập nhóm Otpor! ở Serbia, những người đã giúp lật đổ chế độ đạo tặc của Tổng thống Slobodan Milosevic một cách thành công và bất bạo động. Kể từ đó, Popovic đã làm việc thông qua Trung tâm Hành động và Chiến lược Bất bạo động Ứng dụng để công khai các chiến lược bất bạo động thành công. Đây chỉ là hai trong số nhiều nguồn thông tin toàn cầu có sẵn. Sau nhiều thập kỷ người Mỹ “dạy bảo” công dân của các quốc gia khác cách sửa chữa chính phủ của họ, có lẽ đã đến lúc phải đảo ngược vai trò.

Đối với tham nhũng lớn, người Mỹ có lịch sử chống trả riêng của họ, bao gồm cả trong Thời đại Vàng son. Họ có thể tìm kiếm và sau đó bầu cho những nhà cải cách chống tham nhũng tận tụy như Theodore Roosevelt, làm sống lại tài năng vạch trần của Ida B. Wells và Ida Tarbell, và áp dụng lại các chiến thuật biểu tình ngồi, tuần hành phản đối, tẩy chay, và các hành động phản kháng khác. Rốt cuộc thì, đó chính là dấu ấn của các phong trào dân quyền xuyên suốt lịch sử Mỹ.

Jodi Vittori là giáo sư và đồng chủ tịch khoa chính trị và an ninh toàn cầu tại Trường Ngoại giao thuộc Đại học Georgetown.